

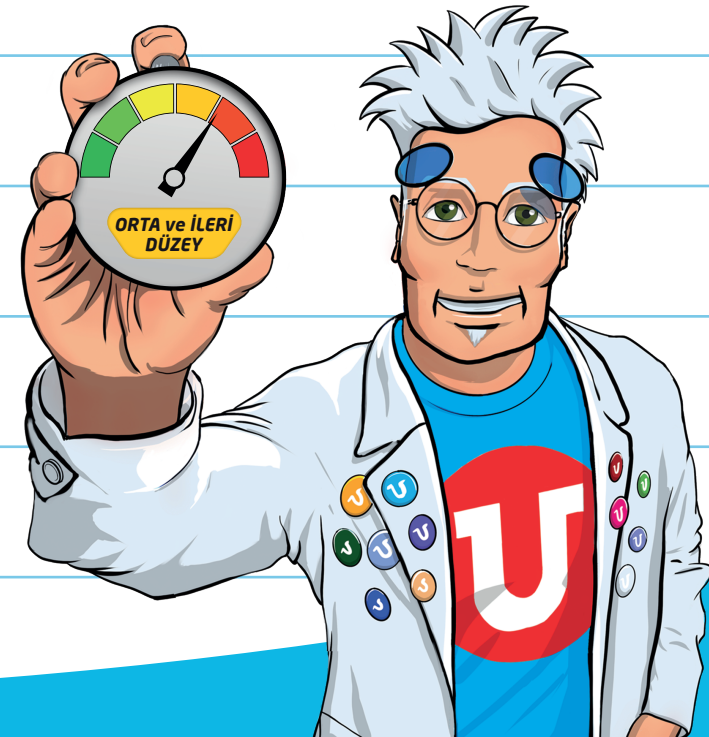


9. Sınıf Orta ve İleri Düzey Edebiyat Soru Bankası

Okuma (Ölçme, Redif, Uyak)



FATMA GÜL ÖRS



ÖLÇÜ / REDİF / UYAK

Ölçü



Redif



Uyak



ÖLÇÜ (VEZİN)

Türk şiirinde üç tür ölçü kullanılmıştır: hece ölçüsü, aruz ölçüsü, serbest ölçü.

a. Hece Ölçüsü: Dizelerdeki hece sayılarının eşitliğine dayanan ölçüdür. Türk şiirinde İslamiyet öncesi dönemlerden beri kullanılagelen millî ölçüdür.

Durak: Hece ölçüsüyle yazılmış şiirlerde ölçü kalıpları içindeki durma yerleridir. Durak kısımlarında kelimeler bölünmez.

Şiirler ölçüye göre genellikle şu şekilde duraklara ayrılır:

+3 (7'li), 4+4 (8'li), 5+3 (8'li); 4+4+3 (11'li), 6+5 (11'li); 7+7 (14'lü).

Yaygın olarak kullanılan durak çeşitleri:

4 + 3 duraklı = 7'li ölçü 4 + 4 duraklı = 8'li ölçü 5+3= 8'li ölçü 4+4+3= 11'li ölçü
6 + 5 = 11'li ölçü 6 + 6 = 12'li ölçü 7+7= 14'lü ölçü



Örnek:

I.

Dere boyu saz olur
Gül açılır yaz olur
Ben yârime gül demem
Gülün ömrü az olur

II.

Ben yürürem yane yane
Aşk boyadı beni kane
Ne akilem ne divane
Gel gör beni aşk neyledi



III.

Kapında yayılır koyunla kuzu
Yerin çiçeğisin, göğün yıldızı
Emrah bir gedadır, sen beyin kızı
Söyle sırma tellim, kimin yârisin

IV.

Bir sonbahar akşamı sahillerdeyim
Gamlı bir heykel gibi kayalarda ben
Dağınık saçlarımdan pervasız esen
Rüzgârların elinde kırık bir neyim



B. Aruz Ölçüsü:

- Dizelerdeki hecelerin açık (kısa) ve kapalı (uzun) oluşlarına dayanan ölçü türüdür.
- Ünlü ile biten heceler açık olup (●) ile gösterilir.
- Ünsüzle veya uzun ünlüyle biten heceler ise kapalı olup (—) ile gösterilir.
- Son hece daima kapalı kabul edilir.

Aruz ölçüsü, Arap edebiyatında doğmuş; oradan İran edebiyatına, İran edebiyatından da Türk edebiyatına geçmiştir. Divan, Servetifünun ve Fecriati şiirinde aruz ölçüsü kullanılmıştır. Tanzimat şiirinde ağırlıklı olarak kullanılan aruz, Cumhuriyet Dönemi'nde çok az sayıda örnekte karşımıza çıkmaktadır.

Açık hece:

O nu ka ba sa ba bi ri a ra dı.

Kapalı hece:

Sen den bı k tım ar tık.

Örnek:

Âkıbet gönlüm esîr ettin gîsûlarla sen

Her ne câdûsun ki âteş bağladın mûlarla sen



Serbest Ölçü: Herhangi bir ölçü söz konusu değildir. Bu tür şiirlerde ahenk, sözcüklerin anlamı ve söyleyişle sağlanır.

Ben de

Ne çok anlatacaklarınız var
Birbirinize nişanlılar!

Ben de bir zamanlar sizin kadar mesuttum,
Ben de şu parkın sıralarında oturdum,
Ümit ettim, hayal kurdum.

Ziya Osman Saba



UYAK (KAFİYE)

Kafiye Şeması (Uyak Düzeni):

a) Düz Uyak: aaaa- bbbb veya aaab- ccccb veya aaba- ccca

Hiç anılmaz olmuş atalar adı
Beşikte bırakmış ana evladı
Kırılmış yetimin kolu kanadı
Zulüm pençesinden aman kalmamış

b) apraz Uyak: abab- cdcd

Sokaktayım kimsesiz bir sokak ortasında
Yürüyorum arkama bakmadan yürüyorum
Yolumun karanlığa saplanan noktasında
Sanki beni bekleyen bir hayal görüyorum

c) Sarmal Uyak: abba- cddc

En son Bektaş Ağa çöktü diz üstü
Titrek elleriyle gererken yayı
Her yandan bir merak sardı alayı
Ok uçtu,hedefin kalbine düřtü

d) Mani Tipi Uyak: aaaxa şeklinde uyaklanır.

Dağlarda kar kalmadı

Gözlerde fer kalmadı

Daha yazacak idim

Kağıtta yer kalmadı

e) Örüşük Uyak: aba- bcb- cdc- e



UYAK VE REDİF ÇEŞİTLERİ

Redif ve Çeşitleri:

Redif: Mısra sonlarında yazılışları, okunuşları, anlamları ve görevleri aynı olan eklerin, kelime ve kelime gruplarının tekrar edilmesine "redif" denir.

Örnek:

a) Ek Halindeki Redifler: Eş görevli eklerin tekrarlanmasıyla oluşan rediflerdir

Örnek:

Susuz değirmenlerin ne ile döner çarkı
Kerem etmeyen beyin fakirden nedir farkı
Güvenim yok haftalara günlere
Zamanın tespihi saçıldı yere

b) Sözcük tipi redif: Aynı anlamdaki kelimelerin tekrarlanmasıyla meydana gelen rediflerdir.

Örnek:

I.

Doğru söylerim halk razı değil

Eğri söylerim Hak razı değil.

II.

Zannetme ki şöyle böyle bir söz

Gel sen dahi söyle böyle bir söz

Not

Hem ek hem sözcük tipi rediflerin bir arada bulunduğu örnekler

I.

Elimi beş yerinden, dağladı beş parmağın,
Bağrımda yanmadık bir yer bırakmadan git !
Bir yarın göçtüğünü, çöktüğünü bir dağın
Görmemek istiyorsan, ardına bakmadan git!



Uyak ve eřitleri:

Uyak (Kafiye): Mısra sonlarındaki yazılışları ve okunuşları aynı, anlamları ve görevleri farklı kelimelerin, eklerin benzerliğine kafiye denir.

a. Yarım Uyak: Tek ses benzerliğine dayanır.

örnek:

I.

Ben çektiđim kimler çeker
Gözlerim kanlı yaş döker
Bulanık bulanık akar
Dađlarım seliyim řimdi



Örnek:

Üstümüzden gelen boran kış gibi
Şahin pençesinde yavru kuş gibi
Seher sabahında rüya düş gibi
Çağırta bağırta aldı dert beni

Can kafeste durmaz uçar
Dünya bir han, konan göçer
Ay dolanır yıllar geçer
Dostlar beni hatırlasın



b. Tam uyak: İki ses benzerliğine dayalı uyak çeşididir.

Örnek:

I.

Batan gün kana benziyor
Yaralı cana benziyor
Âh ediyor bir gül için
Şu bülbül bana benziyor

II.

Yollarda kalan gözlerimin nûrunu yordum
Kimdir o, nasıldır diye yollara sordum



III.

Sen miydin o afet ki dedim, bezm-i ezelde
Bir kanlı gül ağzında ve mey kasesi elde,
Bir sofrada içtik, ikimiz aynı emelde,
Karşımda uyanmış gibi bir baktı sarardı.

c. Zengin Uyak: Üç veya daha fazla ses benzerliğine dayanan uyak çeşididir.

Örnek:

I.

Ertesi gün başladı gün doğmadan yolculuk,
Soğuk bir mart sabahı.. Buz tutuyor her soluk



II.

Baygın bir ihtizaz ile bi-huř akar dere
Sahillerinde çocuklar uzanmış çemenlere

III.

Miskin Yunus biçareyim
Bařtan ayađa yareyim
Dost ilinden avareyim
Gel gör beni aşk neyledi



d. Tunç Uyak: Uyak oluşturan sözcüklerden birinin, diğerk mısradaki sözcüğün içinde geçmesidir. İki ya da daha fazla ses benzerliğinden oluşabilir.

Örnek:

I.

Fikrim bir hulyaya bazı dalar da
Düşünür, derim ki: “Bu odalarda
Kim bilir kaç kişi oturmuş yatmış.”

II.

Ay asar kandilini
Suya sarkan dilini.

III.

Kimi solgun, sarışın; kimi ak, kimi kara;
Kiminin arkasından görünüyor Ankara.

IV.

N'oldu sana, yeřil panjurun indi
Karanlık akřamlara döndü ikindi

V.

İlk sevgiye benzer ilk acı, ilk ayrılık
Yüreğimin yaktığı ateşle hava ılık



e. Cinaslı Uyak: Aynı sesi paylaşan yani sestem sözcüklerin uyak oluşturmastır.

I.

Niçin kondun a bülbul
Kapımdaki asmaya
Ben yarimden vazgeçmem
Götürseler asmaya

II.

Bilmem ki yaz mı gelmiş
Niçin açmış gül erken
Aklımı kayıp ettim
Nazlı yarim gülerken



III.

Ben sana bülbül, bana sen glen ol
Ko beni aēlayayım, sen gl Ően ol

IV.

Kararmıő kara gözler
Dermanım kara gözler
Gemim deryada kaldı
Yelkenim kara gözler



İç Uyak: Dize içindeki bir sözcüğün, dize sonundaki sözcükle kafiye oluşturmastır.

Örnek:

Ey dost bu viran gönlüme hâli perişan gönlüme
Hicrine giryan gönlüme gel eyle derman bu gece

Seci: Düz yazıdaki uyaktır. Divan edebiyatı süslü nesrinde, bazı atasözü ve mensur şiirlerde görülür.



Örnek:

Kabul senden, ret senden. İlahi şifa senden, dert senden. İlahi! Gönlüm oduna her ne yaktınsa o tüter. İlahi! Vücudum bağına her ne diktinse o biter.

DİĞER AHENK UNSURLARI:

Aliterasyon: Dizelerde aynı ünsüzlerin tekrarlanmasıdır.

Örnek:

İzmir'in denizi kız, kızı deniz
Sokakları hem kız hem deniz kokar



Asonans: Dizelerde aynı ünlülerin tekrarlanmasıdır.

Örnek:

Neysen sen, nefessen, n'eylersin neyi
Neyzensen, nefessen, n'eylersin neyi

Nakarat: Şiiri oluşturan bölümlerin (üçlük, dörtlük vb.) her birinin sonunda aynen tekrarlanan dizelerdir.

Örnek:

Uzun ince bir yoldayım
Gidiyorum gündüz gece
Bilmiyorum ne haldeyim
Gidiyorum gündüz gece

